

A ROMÁN POLITIKAI ÉLET ÚTJAI

I.

ROMÁNIA „klasszikus példája egy államnak, amely megelégedett azzal, hogy lemásolja a parlamenti kormányrendszer intézményét. Az 1866-i román alkotmány a legelőrehaladottabb volt Európában, amely elméletileg úgy az egyén jogait és szabadságát, mint a közigazgatás decentralizálását kimondotta. Szerencsétlenségre sem a szabadságnak, sem az önkormányzatnak semmi garanciáját nem teremtette meg's aminek következménye, — folytatja Constantin Stere, aki e sorokat a parasztpárt 1922-i alkotmánytervezetében írta — hogy a falu népe jog és törvény nélkül a zsandár prédájának, a városi polgár a rendőr korbácsának van kiszolgáltatva. Kormányzati önkény az élet minden terén: a nép mindennapi életében, amelynek az államhatalom minden ágába belenyúl, éppen úgy, mint a város és megye közigazgatásában; hivatali pragmatika hiánya miatt a tisztviselőkkel szemben éppen úgy, mint az erőszakos és korrupt választások folytán létrejött törvényhozásban és a korona jogainak gyakorlásában: ez a román alkotmányosság régi és modern képe.

Természetes következménye ez annak a fejlődésnek, amelyen a román nép keresztülment. Nyugatról importált idegen politikai eszmék és intézmények nem foghatnak meg ott, ahol nincs talajuk, hogy gyökeret verhessenek. Egy nép, amely századokon keresztül idegen uralom jármához volt szokva, vallásánál fogva vakon aláveti magát tradíciónak és tekintélynek, amely az utolsó évekig földhöz kötött jobbágy volt és több mint hetven százalékban analfabéta: — egy ilyen népnek mit jelenthet önkormányzat és általános választói jog, parlamenti kormányrendszer és pártok váltogazdasága? Egy ilyen nép járószalagra szorul, uraltatásra van predesztinálva, legyen vezetője koronás király vagy mindenható miniszter, pártoligarchia vagy személyes diktátor, s legyen annak eszköze meghamisított parlamentarizmus vagy nyílt diktatúra.

Ezért hazugság a román alkotmány 33. szakasza, amely szerint „minden államhatalom a nemzettől ered“. A román népnek, politikai tekintetben, nem volt és mai napig sincs kifejlődött nemzeti érzése és akarata, a nép ment és megy azon az úton, amelyen uralkodói 1866 óta hajtották, hívták legyen azt I. Carol királynak, vagy idősebb Jonel Bratianunak, vagy uralkodott legyen I. Ferdinánd nevében a másik Jonel Bratianu, az ifjabb, vagy fog diktátorkodni Manoiescu, vagy a liberális párt által II. Carol.

A regát román népének, politikusainak és politikai módszereinek

ez a karaktere képezi a nagy elválasztó szakadékot a régi román királyság és az új provinciái között.

Erdély és Bukovina román népe alkotmányos garanciákkal körülbástyázott jogok birtokához volt szokva. „Magyarországon kezünkben volt a törvény pajzsa, ami minket, románokat is védett“, magyarázta Vajda Sándor a moldovai Buzeuban új honfitársainak 1923-ban. Még Besszarábia cári uralom alatt élt románsága is az emsztvok önkormányzatának iskolájába járt. A magyarországi románok nemzeti érzése és következőleg politikai iskolázottsága is sokkal erősebb volt, mint a királyságbelieké. „Erdélyben — mondta Grofşoreanu 1925-ben a kamarában — miután 1848-ban megszűnt a jobbágytság és a parasztság tulajdonába vette a földet, erőfeszítése és a szomszédaival való verseny folytán emelkedni kezdett. Ha a regáti paraszt olyan körülmények között élt volna, mint az erdélyi, ma az sem volna alábbvaló ... Csak azt akarom megállapítani, hogy az erdélyi paraszt úgy kulturális, mint vagyoni tekintetben, az erdélyi községek pedig anyagi tekintetben sokkal jobb helyzetben voltak, mint a regátbeliek.“ „Nincs is a román királyság úgy megszervezve, — írta 1912-ben az Adeverul — hogy olyan civilizált országokat, mint Erdély és Bukovina magába olvaszt hasson. Az odaváló románok hat hónapig sem volnának képesek elviselni a román közigazgatást.“

Az a kormányzati rend, az a közigazgatási módszer, azok a parlamenti választások, melyekbe belenyugszik a regáti román, véréig háborítják fel az erdélyi románt; azt a terrort, amit eltűr az olteniai román, királya előtt panasolja be Maniu. A román nép etnográfiai egységét létrehozhatták a párizsi szerződések, de a politikai — a vallási és szellemi — egységtől ma is éppen olyan távol van a románság, mint volt Trianon és Saint-Germain előtt. Az erdélyi és besszarábiai románság regionalizmusa, Maniu és Stera decentralizmusa nem hangulat, hanem népük történeti fejlődésének eredménye, amelyet csendőrszuronnal és választási terrorral kiirtani nem lehet.

ROMANIAI KÖZJOGI ÍRÓK szívesen írnak könyveikben demokrácia, parlamentarizmus, általános választói jog áldásáról. Dissescu, Stambulescu, Romulus Boila munkái, Stere alkotmánytervezetének bevezetése tele van francia és angol elmélettel és példával, de a román alkotmányra való alkalmazásuk vékony eredményeképpen Boila új közjogi könyve szerint: „a román kormányzatnak parlamenti jellege van“. Hogy mit ért ez alatt, azt körülményesebben nem mondja meg.

Valóban a román kormányzatnak nem parlamenti jellege, hanem legfeljebb felszínes látszata volt a múltban, de a világháború óta ez a látszat is végkép és minden formájában eltűnt.

A világháború előtt a román parlamenti élet látszólag két párt, liberális és konzervatív párt váltógazdaságán nyugodott; de a látszat csalt, mert a két pártot sem összetételében, sem elveiben különbségek és ellentétek nem választották el. Munkáskérdésnek, szocializmusnak Romániában nem lévén nyoma, osztálykülönbségek sem voltak párthatárok.

A múlt század hatvanas és hetvenes éveiben a liberális párt zömét

a gazdag birtokos bojár osztály fiatalsága képezte, amely Párizsban szedte össze liberális és demokratikus elveit. E mag köré csoportosult a városok polgársága, amennyi volt és állítólag a parasztság egy része, amennyiben az 1866-i cenzusos, kollégiumokban gyakorolt választói jog szerepet engedett nekik a politikában. Az utóbbi nem annyira liberalizmus, mint ürügyület volt, a birtoktalan paraszt földéhsége a nagybirtokú bojár birtokára.

A konzervatív pártot eredetileg, természetesen, a nagybirtokosság alkotta, amelynek a néppel semmi köze és semmi érintkezése nem volt; konstruktív politikai céljai sem voltak s elvtelensége és tehetetlensége nyilvánult meg abban, hogy 1866 óta kormányon túlnyomóan a liberálisak voltak s konzervatív kormányok legfőlebb csak rövid ideig tartó interregnumokként váltották fel őket. A választói jog 1884-i kiterjesztése után a konzervatív pártba is vonult be városi elem és kisbirtokosság s a liberális párt eredményesebb érvényesülése arra kényszerítette a pártot, hogy liberális elvekkel és célokkal díszítse programját; az agrárreform évtizedeken át egyaránt programjában volt mindkét pártnak s egyformán nem valósította meg egyik sem.

Az ilyen pártviszonyokon nyugvó helyzetnek sötét képét festette nemrég Radulescu Motru, a bukaresti egyetem neves filozófiai professzora:

„A háború előtt a régi román királyságban a nép várva-várta és örvendett minden kormányváltozásnak, ami önmagában jellemző dolog. A román polgár, — aki abban az időben még nem volt minden huszonegy éves férfiú, hanem csak egy megszorított cenzushoz kötött polgár, — a kormánytól várta olyan vágyai teljesülését, ami más államok polgárainak soha sem fordult volna meg az eszében. A román polgár számára a kormány nemcsak kormányozta tetszés szerint az államot s emelt vagy szállított le adókat, hanem kegyek és előnyök osztogatója is volt. A háború előtti román polgárnak szilárd meggyőződése volt, hogy a kormány társadalmi álláshoz és vagyonhoz segíthet, akit tetszik. Ezért vártak minden kormányválságot úgy, mint egy nyérő szám kihúzását a lutriból.

E szerencsétlen felfogás teljesen megmetyelvezve a román közéletet. A valódi államférfiak nem tudtak egy ilyen politikai erkölcs standardjához alkalmazkodni s másodrendű állásokban vesztegették idejüket. A kormány tagjai ellenben ügyes emberek voltak, akik tudták, hogy milyen úton-módon lehet kegyek osztogatásával párhíveket szerezni. A pártok nem programok megvalósításáért, hanem bizánci intrikákkal és módszerekkel a pénzügyek kontrolljáért küzdöttek.

I. Carol király, ki a háború első évében halt meg, undorral nézte ezt a förtelmes vetekedést s azt a szokást honosította meg, hogy a pártok uralmát automatikusan váltogatta. Ily módon kísérelte meg, hogy a politikai életbe némi tisztességet vigyen be.“

Kormányzatnak és törvényhozóhatalomnak ez a jellege juszifikálta, sőt tette szükségessé a királyi hatalomnak azt a túltengését, amelyet I. Carol honosított meg s amely tökéletesen illeszkedett bele a pártviszonyokba, a politikusok gondolkozásmódjába és az adott helyzetekbe. Csak abszolút uralkodó kényszerít lemondásra egy kormányelnököt, kinek háta mögött nagy parlamenti többség áll és csak egy diktatúrára hajlamos nép tűri el, hogy vezetőjét, aki bírja a tömegek bizalmát, uralkodói kény eltávolítsa a kormány éléről. De hogy Romániában a hatalom birtokosának van igaza, azt bizonyítja az, hogy valahányszor újonnan jött párt és kormány, mindig elnyomó többséget

bírt szerezni a választásokon: a nép mindig meghajolt a választási diktatúra előtt s terror és korrupció igazolta a hatalom birtoklását.

Nincs ennek a kormányzati rendszernek semmiféle „parlamentari jellege“.

EZT A KÉNYELMES BERENDEZKEDÉST teljesen felforgatta a világháború.

A konzervatív párt a háború alatt követett politikája folytán tönkrement s 1919 elején a liberálisok egyedül álltak szervezett pártként a politikai élet terén. De ez a lehetetlen helyzet nem sokáig maradt így.

Mint mindenütt a világon, a háború után Romániában is jelentkezett a győzelmes hadvezér, mint politikus. A szerencsétlen háborúban tanúsított hősiességének nevében megjelent Averescu tábornok és pártot alapított. Pártnak és vezérének nem volt sem komoly politikai programja, sem meggyőződése vagy kormányzati tapasztalata: de a pártvezér homlokát katonai babér övezte és sokat szenvedett katonáinak földet ígért. Brătianunak pedig kapóra jött: Averescunak és néppártjának a kimúlt konzervatív párt szerepét szánta, hogy a liberálisok pihenőnapjai alatt átvegye a kormányt. Komoly politikai ellenfélként Averescu és pártja nem számított.

De Brătianu e számításán túl más elemek is jelentek meg a politikai küzdőtéren.

A regátban volt egy radikális parasztpárttöredék Michalache falusi tanító és Bessarábiában egy hasonló alakulat Pan Halippa és Stere vezérése alatt. Erdélyben pedig ott volt a magyar időkből fennmaradt román nemzeti párt, élén Maniuval, Vajda Sándorral és Pop Csicsóval. Előbb a két parasztpárt olvadt össze, pár év múlva az erdélyiek csatlakoztak s megalakult a „nemzeti parasztpárt“, melynek komoly, erdélyi és besszarábiai földre nyúló gyökerei voltak. Míg Averescu a régi konzervatívok hibrid szerepét vette át, a nemzeti parasztpárt életerős és független ellenzékként lépett fel s éles harcot indított a régimódi, királyi kegyre és korrupcióra támaszkodó liberális párt ellen.

Romániában a háború óta—eltekintve a kisebbségektől—e két pártnak, liberálisnak és a nemzeti parasztpártnak van jelentősége és szerepe és állandó parlamenti képvisellete; a többi párt efemer alakulat, amely felbukkant itt-ott, amint a politikai konjunktúra kívánta.

A liberális párt lassanként a tőke, a nehézipar és nagybirtok képviselőjévé lett s autoritativ felfogását erős sovén irányzattal kapcsolta össze. Kezében az állami kormányzat eszköz volt a párt érvényesülésére, amelyen kívül nincs semmi és minden általa és érte van: prin női insine. A párt célját szolgálja minden: az egyéni érvényesülés lehetőségei és eszközei, hivatalos korrupció és panama, terrorizált választások és sovén irányzatú törvényalkotás. Agrárreformja párt- és nem szociálpolitikát szolgált; közoktatási politikájának célja, hogy pártembereket neveljen; közigazgatási reformjai tönkretették Erdély önkormányzati testületét s az országot a bukaresti kormány centralizmusának jármába hajtották.

A nemzeti parasztpárt az ellenzéken demokratikus utakon járt és radikális élveket hirdetett. Az államot demokratikusan fogták fel s

hatalmát a nép érdekében készültek gyakorolni. Liberális szellemű törvényhozást ígértek s a kisebbségek jogainak a kodifikálását; valamelyes regionalizmust, megyei önkormányzatot és az elrontott agrárkérdés reformját. Ígérték a külföldi tőke bebocsátását az országba s főleg a feneketlen korrupció kiirtását. Ígértek mindent, amit egy párt ellenzéken ígérhetett. De Nagyrománia megalakulása óta, 1918 Őszétől kezdve 1928 őszéig, tíz éven keresztül az ország a liberálisok kezében volt, kormánya kivánságuk szerint folyt, úgy, amint azt Brătianu és eszköze, Ferdinánd király intézte. A közbeesett rövid ideig tartó idegen kormányokat akkor távolította el, amikor akarta.

A VILÁGHÁBORÚ BEFEJEZÉSEKOR Brătianu és liberális pártja volt kormányon és ő ment ki Párizsba a békekonferenciára. A sovén közvéleményt képviselte, követelte az egész megosztatlan Bánátot, tiltakozott a kisebbségi szerződés ellen, amely, szerinte, sértette az állam szuverénitását és Magyarország okkupációja miatt is ellentétbe került a hatalmakkal. De mivel a nagyhatalmak hajthatatlanok voltak, Brătianu 1919 nyarán otthagya a konferenciát s Ősszel, mikor a hatalmak már ultimátumokkal fenyegetőztek, lemondott s Coanda tábornok oknélkülváló kormányalakítási kísérlete után, december 9-én az erdélyiekből és besszarábiaiakból alakult Vajda-kormány írta alá a szerződéseket. Brătianunak sikerült, hogy a bánáti és kisebbségi kérdés ódiáját az erdélyi nemzeti pártra hárítsa s magát a sovén, intranszigenz — de valójában érvényesíthetetlen — álláspont védőjének glóriájával övezze. Nagyrománia létrejöhetségének zavartalan lehetőségét az erdélyiek politikája biztosította.

Vajda kormányalakítása, eltekintve attól, hogy az egyedül követhető reális politikát képviselte, megfelelt a parlamentarizmus követelményének: háta megett a novemberben választott képviselőház egy, bár nem kikristályosodott többsége volt. A kormány előtt egy súlyos kérdés megoldása állt, amelyre a másik kormányképes párt nem vállalkozott: Romániának a békeszerződések által teremtett helyzetbe való beleilleszkedése. Még hátra volt a magyar béke, a besszarábiai kérdés rendezése, a megromlott szerb viszony jóvátétele. Az ország pénzügyi helyzetének rendezése is a külpolitikai helyzettől függött. Erre vállalkozott Vajda Sándor, aki kormányzati programjának súlyát a külpolitikai helyzet tisztázására helyezte. 1920 januárjában Londonba utazott, hogy a magyaroknak és az orosz emigránsoknak állítólagos hatalmas és különösen Angliában sok szimpátiával fogadott propagandájával szemben megvédje a román érdekeket. Londonban barátságos fogadtatásban részesült úgy a hivatalos körök, mint a sajtó részéről s valószínű volt, hogy eredményes munkát fog kifejteni tudni.

Amint Vajda kitette lábát Bukarestből, megindultak a liberálisok intrikái: hamis híreket terjesztettek, árulással vádolták Vajdát, aki eladta az országot, megalázta a nemzetet; a hozzá intézett hivatalos sürgönyöket elkésleltették, hogy a miniszterelnök ne legyen értesült az ország állapotáról. De Vajda sok energiával dolgozott.

Március 5-én telegrammban biztosította a király bizalmáról és felhatalmazta, hogy külföldön maradjon, míg szükségesnek tartja.

Tíz nappal később, március 15-én sürgönyileg értesítette a miniszterelnökhelyettes, Pop Csicsó, hogy már nem Románia kormányelnöke többé, az uralkodó három nappal előbb elbocsátotta és Averescu meg is alakította kormányát.

„A kormány bukása, — írta Vajda működésének történetírója, Victor Tilea, — egyedülálló esetként fog fennmaradni az alkotmányos és parlamentáris államok történetében. A politikai légkör nyomása alatt a kormány tagjai egymásután, egyenként kérték elbocsátásukat a királytól, de az összkormány lemondása csak a miniszterelnöktől eredhetett volna, mégis az uralkodó minden parlamenti szokás ellenére jónak látta, hogy a miniszterelnök távollétében bejelentett miniszteri lemondásokat tudomásul vegye és végén az egész kormányt elbocsássa. Intrikák, rágalmak, telegrammok ellopása útján ejtették tévedésbe az uralkodót és buktatták meg a kormányt.

Így bukott meg Vajda Sándor, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett Nagyrománia megteremtésében, nem saját hibája miatt, nem nyílt harcban legyőzve, vagy parlamenti küzdelemben elbukva, hanem mint egy hős, aki alattomos, aljas orvtámadásnak esik áldozatul.“

Ilyen formában kezdődött meg Románia parlamenti kormánya a román egység megalakulása után s ebből szerezhették első tapasztalataikat az erdélyi románok a felől a politikai légkör felől, amelyben ezután élni fognak.

BRATIANU azonban egyelőre nem élt intrikájának eredményével, nem vette át a hatalmat. Bel- és külpolitikai helyzet még mindig egyaránt nehéz volt, égető, kényes kérdések vártak megoldásra s Bratianu hagyta, hogy a dolgokhoz nem értő, de ambiciózus vén katona, Averescu tábornok vegye át a kormányt famulusával, Goga Oktáviánnal, az erdélyi poétával és Argetoianuval, Románia legviszontagságosabb múltú, de legravaszabb és legagyafűrtabb politikusával.

Averescu feloszlatta a törvényhozást és pártja hatalmas többséget kapott a választásokon. De a győzelem nem használt. A politikához nem értő tábornok presztízse gyorsan lehanyaglott s másfél év múlva, 1921 december 17-én, mint egy francia cikk írta, „les libéraux obtinrent sa démission“, a liberálisok kieszközölték bukását s helyébe a még egyetlen számottevő régi politikust, a konzervatív Take Ionescut ültették, azzal a feltétellel, hogy a képviselőház feloszlatásához nem kap felhatalmazást. A néppárti képviselőház természetesen egy hónap múlva leszavazta s Ionescu is eltűnően a színről, most már szabad volt a tér a liberálisok számára. 1922. január 19-én megalakult az első liberális Bratianu-kormány, feloszlatta a házat s 387 megválasztott képviselő közül 309 liberális jött a törvényhozásba.

Az 1922-ben választott képviselőház mandátuma 1926 tavaszán járt le, de már 1925 őszén híre kelt, hogy a törvényhozás vége a kormány végét is jelenteni fogja, hogy a Bratianu-kormány nem megbukik, hanem jószántából távozik.

1926 kora tavaszán a kormány, minden parlamenti jószokás ellenére, nagy és gyökeres változtatásokat okozó választói törvényjavaslatot hozott a ház elé, amely a választató kormánynak minden körülmények között biztosítja a többséget. Tette ezt akkor, amikor

maga ellenzékbe készült. A javaslat tárgyalását a ház hamar beféjezte, a törvény március 27-én megjelent a hivatalos lapban s a következő napon lemondott a kormány.

A kormányváltás tipikusan román politikai eset volt.

A Bratianu-kormány nagy, egységes többséggel rendelkezett a törvényhozásban; pártbomlásnak semmi jele, bírta az uralkodó bizalmát, a széttöredezett ellenzékkel könnyen bánt. Bratianunak rendelkezésére állt az egész liberális szervezet, nagyipar és pénzüzetek, terror és korrupció minden eszköze, semmi akadályja sem volt tehát, hogy meg ne ismétlje az 1922-i híres terror-választásokat. Volt azonban valami egyéb. A Bratianu-kormány kormányzata erőszakos, durva, korrupt és pártpolitikától vezetett volt a szélső határig: de így felelt meg a román kormányzati etikának; törvényhozási munkája elképzelhetetlenül termékeny volt, ontotta a törvényeket, nem törődve azoknak alkalmazhatóságával vagy eredményességével, sőt az alkotott szabályok jogosságával és törvényességével sem: de így volt ez 1866 óta.

Hans Otto Roth, az erdélyi szászok vezére, politikai minisztériumnak nevezte Bratianu távozását, de az volt annak idején Vajdáé és Averescué is. Egy cikkben, melyet Vintila Bratianu pénzügyminiszter, a család pennája írt, azt magyarázta, hogy a liberális párt távozásának oka egyfelől az, hogy „látja, hogy a kormányzat egy ideig más irányban kell hogy haladjon; másik oka a kormány utódlását igénylő ellenzéki pártok relatív helyzetében rejlik“.

E sületlenséggel szemben a Brátianu-kormány távozásában a román kormányváltások törvényszerűsége nyilatkozott meg: kimerült korrupciójában, visszaéléseiben, érezte az ország undorát erőszakos törvénytelen kormányzatával szemben s lehullott, mint rothadt gyümölcs a fáról, mint megtelt pióca a beteg testről. Mikor 1921 végén megbukott az Averescu-kormány, Virgil Madgearu, a parasztpárt egyik vezére mondta: „Nem mi, az ellenzék, buktattuk meg a kormányt, hanem, saját hibái.“ Ez történt a Bratianu-kormányal is.

A KORMÁNY ÁTVÉTELÉRE készen állt a legnagyobb ellenzéki csoport, az erdélyi nemzeti párt és a parasztpárt: a két pártnak összesen no tagja ült a képviselőházban. Az uralkodó huszonnégy órai taktikázás után Averescut bízta meg a kormányalakítással, akinek hat párt-híve ült a kamarában. Az új kormány feloszlatta a házat s a választásokból 6 helyett 292 néppárti képviselő tért vissza.

Hogy Bratianu és Averescu között paktum van, az nyílt titok volt; részleteiről is beszéltek az országban. Ha igaz, egyik feltétele az volt, hogy Averescu abban a pillanatban visszaadja a kormányt Bratianunak, amikor az kívánja. De Averescu, jó román szokás szerint, nem sokáig respektálta a megállapodásokat, mindjobban függetlenítette magát Bratianutól s ha igaz, 1927 tavaszán diktatúrán törte a fejét.

Közben híre kelt, hogy Ferdinánd király súlyosan beteg és csak pár hónapja van hátra. Az uralkodóváltásnál Bratianu akarta kezében tartani a hatalmat. Két évvel ezelőtt Carol trónörököszt megfosztatta trónöröklési jogától s most nem akarta, hogy a király halála foly-

tán komplikációk álljanak be s Carol esetleg visszatérjen. Egyik napról a másikra rávette a haldokló királyt, hogy Averescut elbocsássa s most is, mint 1922-ben, Barbu Stürbeynek egy kormányalakítási komédiája után, 1927 június 22-én, maga vette át a hatalmat. Feloszlatta a házat s pártja 318 képviselővel vonult be a házba. Az averescanusoknak hírneműje sem maradt.

Egy hónapra rá meghalt az uralkodó s Mihály kiskorú gyermek lévén, helyébe lépett a régenstanács. Brătianu háta mögül eltűnt leg-erősebb támasza, hatalmi eszköze. Népszerűsége lassan, de feltűnően hanyatlani kezdett, de bukását nem érte meg, mert november 27-én váratlanul meghalt.

JONEL BRATIANUNAK, mint pártvezérnek és kormány-elnöknek örökét öccse és minden előző liberális kormány pénzügy-minisztere, Vintila vette át. Nem a legkiválóbb volt a párt vezéralakjai között: Dúca kétségtelenül tehetségesebb és nyugateurópaibb államférfi; Argetoianu ravaszabb és erőszakosabb politikus és talán Angelescunak is több tudása van, mint volt Vintilának. De őt a tradíció és a családi név glóriája vette körül: 1848 óta Románia politikája elválaszthatatlanul össze van fűződve a Brătianu névvel s ami ma a román királyság, azt a Brătianuk és a liberálisok hozták létre.

Vintila távolról sem érezte magát olyan biztosnak a kormány élén, mint Jonel. Az ország, részben éppen az ő fináncpolitikája folytán, rettenetes gazdasági helyzetből volt s a régenstanács tagjai nem voltak a régi bizalommal Vintila és a liberális párttal szemben. Miklós hercegtől, az egyik régenstől, a száműzött Carol öccsétől, aki bátyját szenvedélyesen szereti, nem lehetett vámi, hogy szimpátiával visel- tessék azok iránt, aki Carolt trónjától fosztották meg; Miron Christea, a másik régens, a pátriárka, erdélyi ember s állítólag Maniuhoz és a nemzeti párthoz húzott, legalább ebben az időben; Buzdugan, a bíró, talán részrehajlatlan volt, aki csak az állam üdvét nézte.

Ilyen körülmények között Vintila Maniuhoz fordult támoga- tásért és koalíciót ajánlott fel neki; de Maniu visszautasította s a tör- vényhozás feloszlását követelte. Vintila megtagadta s félredobva régi fiskálpolitikai elveit, elindult új úton: megkísérelte a leu stabili- zációját és egy külföldi kölcsön megszerzését.

A nemzeti parasztpárt egy még újszerűbb utat választott. Kivo- nult a törvényhozásból és Bukarestben egy fiók „Nemzeti parasztpárti parlamentbe“ gyülekezett, amelynek első ülésén Maniu kijelentette, hogy „a jelenlegi kormány a haldokló uralkodótól kierőszakolt elhatá- rozás alapján jött létre; zsandárra és a tisztviselők egy részére támasz- kodik ... Romániának ma két parlamentje van: egyik a szavazó urnák tolvajaiból, másik a nemzeti egység igazi megalkotóiból áll.“

A zavarban, természetesen azonnal jelentkezett Averescuésjorga. Egy franciául író lengyel politikus élénken írta le őket.

„Hatvankét esztendővel a vállán, Averescu tábornok meggyőződése, hogy csak ő tudná az országot a bajból megmenteni. Trancu-Iasi, előző munkaügyi miniszter és a tábornok egyik politikai barátja erős meggyőződéssel mondta nekem: „Egyedül a néppártnak van tapasztalt politikai vezérkara, amely képes volna kormányozni.“

A tiszteletreméltó professzor Jorga is biztosított, nem kisebb magába vétett bizalommal, hogy: „Csak én tudnék szegeleltre jutni a nemzeti parasztpárttal, mert én egész életemben az ország javára dolgoztam. Ha a régenstanács más nézetten van, akkor is előnyben részesíték egy Averescu-kormányt, egy Maniu-minisztérium felett. Maniu gyenge és határozatlan ember. Pártja nagyon különböző természetű és különböző ambíciójú emberekből van összetéve.”

1928. évi november hó 3-án az utolsó Bratianu-kormány lemondott. Lemondásának közvetlen okául a külföldi kölcsön meghiúsulását említették. De az utolsó hónapok politikai hangulata nyilván mutatta, hogy távozásának oka inkább a liberális kormányzat hitelének és népszerűségének teljes elvesztése volt. Rettenetes támadásokban részesült, s a választókra nem mert appellálni.

A helyzet elég tiszta volt: ott volt a nemzeti parasztpárt, amelynek egyedül volt szervezete és parlamenti képvisellete s hajlandó volt a nemzethez fordulni.

A régenstanács azonban követte a volt királyok huzavonó taktikáját. Elhívták Titulescut, a királyság londoni követét, hogy alakítson koalíciós kormányt. Maniu megtagadta részvételét és Titulescu vállalkozása nem sikerült.

A régenstanácsnak nem volt választása: Maniuhoz kellett hogy forduljon s november 10-én megalakult a nemzeti parasztpárti kormány. Elnöke Maniu, külügyminisztere Mironescu bukaresti egyetemi tanár, belügyminisztere Vajda Sándor lett. A többi tárca megszűnt az erdélyi román nemzeti és a regáti és besszarábiai parasztpárti tagok között.

A kormány azonnal feloszlatta a törvényhozást s december 12-én megtörténtek a kamarai, 15-én a szenátusi választások, eddig Romániában soha nem látott tisztasággal, terror és vesztegetés, csendőrszurony és uralopás nélkül. Talán egyedül a magyar kisebbségnek volt oka, hogy panaszoljon a román tömegek erőszakoskodása ellen. 387 képviselő közül 349 volt nemzeti néppárti s utána a legnagyobb ellenzéki párt volt a magyar párt. A liberálisok 13 képviselőt bírtak a házba küldeni.

A Maniu-kormány „parlamenti jellege” ellen sem megalakulása, sem a választások tisztaságát illetően nem lehetett kifogást emelni.

SZÁSZ ZSOMBOR

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLEMÉNYEI

A Szende zárta: minden hó 15-én délben. — írógépen írt cikkeket kérünk. — Előre meg nem beszélt kéziratokat csak akkor küldünk vissza, ha bélyeggel ellátott megcímezett borítékot mellékel a szerző. — A cikkeket házilag korrigáljuk; korrektúralevonatot csak kivételes esetekben adunk. — A gépirattól eltérő korrektúrák és utólagos rövidítések költségeivel a szerző számláját vagyunk kénytelenek megterhelni. — A cikkek közlésével azok szerzői jogát a Magyar Szemle megszerezte. — Szerzőink különnyomataikat, megállapított tarifa szerint, az Athenaeum nyomda igazgatóságánál szíveskedjenek közvetlenül megrendelni, legkésőbbben a szám megjelenésétől számított két héten belül.

Az e számunkban megjelenő Külpolitikai és Gazdasági Szemléket, önként értetődően, június hó 15-én zártuk le, érmék következtében az ezutáni eseményeket már csupán a következő Szemlében fogjuk tárgyalni.